

ONA TILI DARSLIKLARIDAGI MATNLARNING DIDAKTIK ASOSLARI

Suyunova Nazira Valijon qizi

O'zbekiston Finlandiya pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ona tili darsliklari ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular o'quvchilarning til va adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Matnlar, darsliklarning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, o'quvchilarga ona tilining qoidalarini, leksik va grammatik xususiyatlarini, shuningdek, adabiy asarlarni o'rganish imkonini beradi. Ushbu maqolada ona tili darsliklaridagi matnlarning didaktik asoslari, ularning o'quv jarayonidagi ahamiyati va ta'siri haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: ona tili, ta'lim, didaktika, til, matn, leksik va grammatik xususiyatlar

Аннотация: Учебники родного языка играют важную роль в образовательном процессе, они играют важную роль в повышении интереса учащихся к языку и литературе, развитию их мышления и творческих способностей. Тексты являются одним из основных компонентов учебников, которые позволяют учащимся изучать правила, лексические и грамматические особенности родного языка, а также литературных произведений. В данной статье представлена подробная информация о дидактических основах текстов учебников родного языка, их значения и влиянии в образовательном процессе.

Ключевые слова: родной язык, образование, дидактика, язык, текст, лексико-грамматические особенности.

Abstract: Mother tongue textbooks are important in the educational process, they play an important role in increasing students' interest in language and literature, developing their thinking and creative abilities. Texts are one of the main components of textbooks, which allow students to learn the rules, lexical and grammatical features of the native language, as well as literary works. This article provides detailed information about the didactic foundations of texts in mother tongue textbooks, their importance and influence in the educational process.

Keywords: mother tongue, education, didactics, language, text, lexical and grammatical features

Ona tili o'qitish metodikasi — bu o'quvchilarga ona tilini o'rganishda yordam beradigan, ularning til ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan usullar va yondashuvlar to'plamidir. Bu jarayon tilning nazariy va amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi va o'quvchilarning fikrlash, mulohaza qilish, ijodiy qobiliyatlarini oshirishga

qaratilgan. Ona tilini o‘qitishda asosiy maqsad o‘quvchilarga til qoidalarini o‘rgatish, ularning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirishdir. O‘qituvchilar bu maqsadga erishish uchun turli metodlardan foydalanadilar. Masalan, an’anaviy dars berish usuli, interaktiv o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish kabi zamonaviy yondashuvlar o‘qitish jarayonini boyitadi. Har bir metodning o‘ziga xos afzalliklari mavjud bo‘lib, ularning tanlovi o‘quvchilarning ehtiyojlari va dars mavzusiga bog‘liq. Ona tili o‘qitishda o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchilar darslarni qiziqarli va interaktiv tarzda o‘tkazishga harakat qiladilar, bu esa o‘quvchilarning o‘z fikrlarini ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Guruhda ishlash, muhokama qilish va ijodiy vazifalar bajarish orqali o‘quvchilar bir-birlari bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar, bu esa ularning til ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Nutq madaniyati ona tili o‘qitish jarayonida alohida e’tiborga molikdir. O‘qituvchilar o‘quvchilarga nutq madaniyatining asosiy tamoyillarini o‘rgatish bilan birga, ularni tilni to‘g‘ri va ma’qul ishlatishga undashlari zarur. Bu o‘quvchilarning o‘z fikrlarini aniq va ravon ifoda etishlariga, til qoidalariga rioya qilishlariga yordam beradi. Ona tili o‘qitish metodikasi shuningdek, o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ham qaratilgan. O‘qituvchilar turli ijodiy vazifalar, masalan, she’riyat, hikoya yozish yoki muloqotga asoslangan o‘yinlar orqali o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini ochishga yordam beradilar. Bu jarayon o‘quvchilarning tilni o‘rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Ona tili o‘qitish metodikasi o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini rivojlantirish, ularni muloqot qilishga tayyorlash va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan kompleks jarayondir. O‘qituvchilar innovatsion yondashuvlar va metodlardan foydalanib, o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va ularning bilimlarini mustahkamlashga erishadilar. Bu esa, o‘z navbatida, o‘quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.[2]

Didaktik asoslar ta’lim jarayonining nazariy va amaliy jihatlarini o‘z ichiga oladi. Matnlarning didaktik asoslari o‘quvchilarning bilim olish jarayonida qanday qilib samarali o‘rganishlarini ta’minlaydi. Ona tili darsliklaridagi matnlar, o‘quvchilarga kerakli ma’lumotlarni aniq va to‘liq yetkazishi zarur. Matnlar, til qoidalarini, leksik birliklar va grammatik tuzilmalarni o‘z ichiga olishi kerak. Bu o‘quvchilarning tilni chuqurroq tushunishlariga yordam beradi. Matnlar qiziqarli va hayajonli bo‘lishi kerak. O‘quvchilarni o‘zlashtirishga undovchi, ularning e’tiborini tortuvchi matnlar, o‘quv jarayonini yanada samarali qiladi. Bu maqsadga erishish uchun, matnlarda hayotiy vaziyatlar, qiziqarli hikoyalar va real hayotdan olingan misollar keltirilishi muhimdir. Ona tili darsliklaridagi matnlar o‘quvchilarning bilim darajasiga mos ravishda tanlanishi kerak. Darsliklar, boshlang‘ich darajadagi o‘quvchilardan tortib, yuqori sinf o‘quvchilarigacha bo‘lgan barcha darajalarga mos matnlarni o‘z ichiga olishi zarur. Bu o‘quvchilarning bilimlarini bosqichma-bosqich oshirishga yordam beradi. [3]

Matnlar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undashi kerak. Bu interaktivlik, savol-javoblar, muhokama va guruh ishlari orqali amalga oshirilishi mumkin. O'quvchilar matnlar ustida ishlash jarayonida o'z fikrlarini ifoda etish, bahslashish va bir-biridan o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlari, qiziqishlari va o'rganish usullari bor. Matnlar, bu individual farqliliklarni hisobga olgan holda tayyorlanishi zarur. O'quvchilarning turli qobiliyatlarini rivojlantirish uchun, matnlarda turli darajadagi qiyinchiliklar va turli mavzular kiritilishi muhimdir. Ona tili darsliklaridagi matnlar, o'quvchilarning tilni o'rganish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Matnlarning tuzilishi va mazmuni, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda, ularning til va adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirishda katta rol o'ynaydi. Matnlar quyidagi tuzilmalarga ega bo'lishi kerak. Matnning kirish qismi o'quvchilarga mavzu haqida umumiy ma'lumot berishi zarur. Bu qism, o'quvchilarning qiziqishini oshirish va matnning asosiy mazmuniga tayyorlash uchun muhimdir. Asosiy qismda matnning asosiy g'oyalari va ma'lumotlari keltiriladi. Bu qismda til qoidalari, leksik birliklar, grammatik tuzilmalar va adabiy asarlar haqida batafsil ma'lumot berilishi kerak. O'quvchilar bu qismda o'z bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Matnning xulosasi o'quvchilarga o'rgangan bilimlarini umumlashtirish va mustahkamlash imkonini beradi. Bu qismda, o'quvchilar matnning asosiy g'oyalarini qayta ko'rib chiqishlari va o'z fikrlarini ifoda etishlari mumkin.[4]

Ona tili darsliklaridagi matnlar, ta'lim jarayonida bir necha jihatdan ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Matnlarning ahamiyati quyidagilardan iborat. Matnlar, o'quvchilarga ona tilining qoidalarini o'rganish va amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi. O'quvchilar matnlar orqali tilni yanada chuqurroq tushunib, o'z nutqlarini rivojlantirishlari mumkin. Matnlar, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar matnlar ustida ishlash jarayonida analitik fikrlash, bahslashish va muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ona tili darsliklaridagi matnlar, o'quvchilarga milliy madaniyat va adabiyot haqida ma'lumot berishi mumkin. Bu, o'quvchilarning o'z xalqining madaniy merosini o'rganishlariga va qadrlashlariga yordam beradi. Matnlar, o'quvchilarning ijodiy fikrlashlarini rivojlantirishda ham muhimdir. O'quvchilar matnlar orqali o'z fikrlarini ifoda etish, yangi g'oyalar yaratish va ijodiy ishlarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Matnlar, o'quvchilarga mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatini beradi. O'quvchilar matnlar orqali o'z-o'zini o'rganish, yangi ma'lumotlarni izlash va o'z bilimlarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lishadi.[5]

Xulosa: Ona tili darsliklaridagi matnlar, ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning til va adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirishda, ularning fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Matnlarning

didaktik asoslari, o'quvchilarning bilim olish jarayonida qanday qilib samarali o'rganishlarini ta'minlaydi. O'quvchilarga aniq, qiziqarli va ularning bilim darajasiga mos keladigan matnlar taqdim etish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuningdek, matnlarning tuzilishi va mazmuni, o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda, ularning til va adabiyotga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'z navbatida, ona tili darsliklaridagi matnlar, o'quvchilarning shaxsiy va ijodiy rivojlanishiga hamda ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga asos soladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev D., "Ona tili o'qitish metodikasi" - Toshkent - 2022
2. Xudoyberdiyev A., "Ona tili darslarida innovatsion metodlar" - Toshkent - 2021
3. Tursunov B., "Ona tili va adabiyot o'qitish metodikasi" - Toshkent - 2023
4. Rasulova M., "Ona tili o'qitishda zamonaviy yondashuvlar" - Toshkent - 2020
5. Qodirov S., "Ona tili: metodik qo'llanma" - Toshkent - 2022
6. Mamatqulov A., "Ona tilini o'qitishning asosiy tamoyillari" - Toshkent - 2023
7. Isroilov F., "Ona tili o'qitish metodikasi: nazariya va amaliyot" Toshkent - 2021
8. Karimova N., "Ona tili o'qitish metodikasi va usullari" Toshkent - 2022
9. Nurmatov R., "Ona tili o'qitish jarayonida interaktiv metodlar" Toshkent - 2023
10. Abdullayeva G., "Ona tili o'qitish metodikasi: tajriba va natijalar" m Toshkent - 2021